

Sygn. akt V ACa 319/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 lutego 2016r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach V Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Barbara Kurzeja (spr.)
Sędziowie:	SA Janusz Kiercz SO del. Arkadiusz Przybyło
Protokolant:	Anna Fic

po rozpoznaniu w dniu 29 stycznia 2016 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa Parafii (...)w M.

przeciwko Skarbowi Państwa - Staroście Powiatu (...)

o przywrócenie własności nieruchomości

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Gliwicach

z dnia 10 grudnia 2014r., sygn. akt II C 210/11

1. zmienia zaskarżony wyrok:

a) w punkcie 1 w ten sposób, że:

- zobowiązuje pozwanego Skarbu Państwa – Starostę Powiatu (...) do złożenia oświadczenia woli przenoszącego z powrotem na powódkę – Parafię (...) w M., nieodpłatnie, prawo własności niezabudowanej działki o nr (...), o powierzchni 0,5347 ha, obręb M., o wartości 47.591,59 złotych, objętej księgą wieczystą nr (...) prowadzoną w Sądzie Rejonowym V Wydziale Ksiąg Wieczystych w W.,

- w pozostałej części powództwo oddala;

b) w punkcie 4 przez jego uchylenie;

c) w punkcie 5 w ten sposób, że koszty procesu pomiędzy stronami wzajemnie znosi;

2. zasądza od pozwanego na rzecz powódki kwotę 1.800 (jeden tysiąc osiemset) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

SSO del. Arkadiusz Przybyło	SSA Barbara Kurzeja	SSA Janusz Kiercz
-----------------------------	---------------------	-------------------

Sygn. akt **VACa 319/15**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 10 grudnia 2014 r. Sąd Okręgowy oddalił powództwo skierowane, na podstawie art. 63 ust. 1 ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do kościoła katolickiego (dalej: u.p.k.k.) w zw. z art. 4 ust.2 ustawy z 16 grudnia 2010 r. o zmianie u.p.k.k., przez Parafię (...) w M. przeciwko Skarbowi Państwa Staroście Powiatu (...) o przywrócenie własności działki nr (...) o pow. 0.4193 ha, objętą księgą wieczystą nr (...) oraz o zapłatę kwoty 28.500 zł za działkę o numerze ewidencyjnym (...), o powierzchni 0.2871 ha, objętej księgą wieczystą nr (...), umorzył postępowanie o przywrócenie własności działki nr (...) o powierzchni 0.4193 ha, objętej księgą wieczystą nr (...) oraz w przedmiocie roszczenia ewentualnego wobec cofnięcia pozwu w tej części, nakazał pobrać od powódki na rzecz Skarbu Państwa kwotę 2477,89 zł tytułem kosztów sądowych i zasądził od powódki na rzecz pozwanego kwotę 3600 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego ustalając, co następuje.

Protokołem spisany w dniu 30 marca 1951 r., na podstawie przepisów ustawy z 20.03.1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki i poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych przejęto od powodowej Parafii na własność Państwa niezabudowane nieruchomości ziemskie o łącznej powierzchni 30.78.92 ha. Z protokołu wynika, że dla celów kultu religijnego pozostawiono 3.61.04 ha. Cały obszar objęty wykazem hipotecznym nr (...) został zabrany i wbrew twierdzeniom pozwanej i zapisom kwestionowanego przez pozwaną protokołu z 1951 roku nie pozostawiono proboszczowi żadnego gospodarstwa rolnego. Proboszcz powodowej parafii gospodarstwa rolnego nie prowadził zarówno przed przejęciem nieruchomości przez Państwo jak i po przejęciu niezgodnie z ówczesnym prawem na rzecz Państwa.

Powodowa Parafia wystąpiła o wszczęcie postępowania regulacyjnego i na podstawie art. 61 ustęp 1 pkt 2 ustawy o stosunku państwa do kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej wniosła o :

- 1) przywrócenie własności nieruchomości położonej w M., obejmującej działki nr (...), (...), i(...) o pow. 0.8622 ha objętą księgą wieczystą M. wykaz nr (...);
- 2) przyznanie nieruchomości zamiennej za działkę nr (...) o pow. 2.42.17 ha jako resztę nieruchomości objętą księgą wieczystą M., wykaz nr (...) oraz za nieruchomość objętą księgą wieczystą KW nr (...), o powierzchni 30. 78.92 ha.

Wniosek został przyjęty w (...) w W. w dacie 29.12.1992r. pod sygn. akt W.KM – III - 2866/92 orzeczeniem z dnia 25 września 2007r. przyznano powodowej Parafii we współwłasności z Parafią (...)w W. działkę nr (...) w Z. o wartości 848.000 zł ((...) części powodowej Parafii o wartości 406.520 zł), zaś orzeczeniami z dnia 27 listopada 2007r. przyznano powodowej Parafii na wyłączną własność nieruchomości rolne w Z. -(...), (...) i (...) o wartości 195.000 zł. położone w Z. i czterem Parafiom na współwłasność nieruchomości położone w Gminie C., w tym powodowej Parafii (...) o wartości 605.174 zł. Nie zostało natomiast zaspokojone roszczenie o wartości 202.296 zł.

Pismem z dnia 4.02.2011 r. Komisja Majątkowa w W. zawiadomiła Parafię i Starostę (...) o nierozpatrzeniu wniosku Parafii w całości. Równocześnie powiadomiła Parafię o możliwości wystąpienia w ciągu 6 miesięcy, licząc od dnia 1 lutego 2011r. do sądu powszechnego o zasądzenie roszczenia.

Na podstawie opinii biegłego geodety Sąd Okręgowy ustalił, że po zmianach geodezyjnych objęta roszczeniem działka nr (...) o powierzchni 0,4193 ha może być przedmiotem zwrotu, bowiem nie została rozdysponowana na rzecz osób trzecich. Natomiast działka (...), zgodnie z ostateczną decyzją Wojewody (...) z dnia 3 kwietnia 2003 r. Nr (...) o ustaleniu lokalizacji południowej części odcinak autostrady płatnej (...)przebiegającej przez teren województwa (...), została przeznaczona na pas drogowy.

W toku procesu powódka sprecyzowała swoje żądanie w ten sposób, że domagała się przywrócenia własności działki o numerze ewidencyjnym (...) o powierzchni 0.5347 ha oraz zapłaty w kwocie 28.500 zł za działkę o numerze ewidencyjnym (...) o powierzchni 0.2871 ha. Odnośnie działki (...) cofnęła powództwo i zrzekając się tego roszczenia wskazała, że przedmiotowa działka stanowi obecnie składowisko skały. Wycofała też roszczenie ewentualne o zapłatę odszkodowania.

Sąd Okręgowy wskazał, że przejęcie nieruchomości ziemskiej powodowej Parafii dokonane protokołem z 30.03.1950 r. nastąpiło z naruszeniem ustawy albowiem nie przekraczała 100 ha wskazanych w ustawie. Podkreślił jednakże, iż roszczenie powodowej Parafii wygasło, w części dotyczącej działek o nr: (...) i (...), albowiem we wniosku o wszczęcie postępowania nie dochodziła przywrócenia ich własności, lecz przyznania działek zamiennych. Jej roszczenie zgłoszone przed Sądem nie jest zatem tożsame z roszczeniem zgłoszonym przed Komisją Majątkową, a wszak postępowanie sądowe wszczęte w oparciu o ustawę z dnia 16.10.2010 r. jest kontynuacją postępowania wszczętego w oparciu o art. 63 ustawy z 17.05.1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w RP i w związku z tym musi być tożsame z roszczeniem objętym wnioskiem złożonym do Komisji Majątkowej z zachowaniem 6 miesięcznego terminu. Termin ten ma charakter materialno prawny i roszczenie nie zgłoszone w tym terminie wygasa.

Mając powyższe na uwadze Sąd Okręgowy uznał, że skoro powódka przed sądem zgłosiła inne roszczenie, a to przywrócenie własności działki o numerze ewidencyjnym (...) i zapłatę za działkę o numerze ewidencyjnym (...) i z tego powodu roszczenie to wygasło, powództwo odnośnie wymienionych działek podlegało z tej przyczyny oddalone.

Powyższy wyrok zaskarżył pozwany w części oddalającej powództwo w zakresie żądania przywrócenia własności działki gruntu o nr ewid. (...) i podnosząc zarzut naruszenia art. 63 ust. 1 ustawy z dnia 17.05.1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku przez przywrócenie własności wymienionej działki.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Należało wyjść od przypomnienia, że roszczenia dochodzone w postępowaniu regulacyjnym, uregulowane w ustawie z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej mogły być zaspokajane w trzech formach. Regulacja polegała przede wszystkim na przywróceniu kościelnym osobom prawnym własności nieruchomości objętych postępowaniem regulacyjnym bądź w naturze, w sposób wymieniony w art. 61 ust. 1 i 2 (art. 63 ust. 1 pkt 1) albo poprzez naprawienie szkody w sposób określony w art. 63 ust. 1 pkt 2 i 3, gdyby przywrócenie własności natrafiało na trudne do przezwyciężenia przeszkody.

Postępowanie prowadzone na podstawie art. 4 ustawy zmieniającej daje kościelnej osobie prawnej możliwość wystąpienia do sądu z powództwem, które jest w dalszym ciągu roszczeniem o przeprowadzenie postępowania regulacyjnego, przy rozpoznawaniu którego sąd stosuje przepisy art. 63 ust. 1-3 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. Cel postępowania regulacyjnego określony w powołanych ustawach (z dnia 17 maja 1989 r. oraz zmieniającej) uzasadniają tezę, że w każdym wypadku przejścia na płaszczyznę procesu cywilnego kościelna osoba prawna jako uczestnik postępowania regulacyjnego, w którym do czasu funkcjonowania Komisji Majątkowej nie uzgodniono orzeczenia, może w procesie cywilnym wystąpić z roszczeniami określonymi w art. 63 ust. 1-3 ustawy, nawet jeśli w postępowaniu przed Komisją domagała się tylko przywrócenia własności utraconej nieruchomości. Regulacja może zatem polegać na przywróceniu własności nieruchomości lub ich części, albo na przyznaniu odpowiedniej nieruchomości zamiennej, lub na przyznaniu odszkodowania. Sposoby te nie są równorzędne i powinny być rozważane w ustawowej kolejności. Jak wskazano w orzecznictwie, roszczenie o przeprowadzenie postępowania regulacyjnego zgodnie z art. 63, ma charakter

roszczenia o ukształtowanie prawa (tak SN w wyroku z dnia 27 kwietnia 2012 r., V CSK 207/11, OSNC-ZD z 2012 r., cz. C, poz. 69; por. również wyrok S.A. w Gdańsku z dnia 8 maja 2013 r., I ACa 880/12, LEX nr 1344023).

Z tego względu, jak trafnie wskazał Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 27 kwietnia 2012 r., wystarczające dla możliwości rozważania kolejno całej sekwencji powyższych roszczeń przez sąd, było zgłoszenie w procesie sądowym żądania przywrócenia własności nieruchomości (podstawowego z nich). Ewentualne ustalenie w procesie cywilnym przez sąd, iż przywrócenie to napotyka na trudne do przewyciężenia przeszkody, uruchamia konieczność rozważenia kolejno pozostałych sposobów naprawienia szkody, jako że - w jego ocenie - w postępowaniu cywilnym wszczętym na podstawie art. 64 ustawy regulacyjnej (którego odpowiednikiem obecnie jest art. 4 ustawy zmieniającej, zawierający analogiczną regulację), nie ma zastosowania zakaz orzekania ponad żądanie, bowiem w przeciwnym wypadku doszłoby (poprzez stosowanie art. 321 § 1 k.p.c.) do zaprzeczenia celu, jakiemu służyć miało postępowanie regulacyjne (por. wymieniony wyżej wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2012 r., wedle którego „w postępowaniu wszczętym na podstawie art. 64 ust. 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej - Dz. U. Nr 29, poz. 154 ze zm. - przepis art. 321 § 1 k.p.c. nie ma zastosowania”). Pogląd ten został zaaprobowany w orzecznictwie sądów powszechnych oraz ostatnio przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 28 października 2015 r., II CSK 648/14, nie publ.

Roszczenie powoda nie wygasło, gdyż zostało złożone w terminie określonym w art. 4 ustawy z 16 grudnia 2010 r. o zmianie u.p.k.k. Proces sądowy był kontynuacją dochodzenia roszczenia zgłoszonego przed Komisją Majątkową. We wniosku z dnia 18.11.1992 r. powódka z dnia 18.11.1992 r. wskazała wprawdzie, iż wniosła o przyznanie nieruchomości zamiennej za działkę nr (...) o pow. 2.42.17 ha jako resztę nieruchomości objętą księgą wieczystą M., wykaz nr (...) oraz za nieruchomość objętą księgą wieczystą KW nr(...), o powierzchni 30. 78.92 ha, jednakże strona do czasu zakończenia postępowania ma możliwość zmiany stanowiska i modyfikowania żądania i dokonanie takiej modyfikacji uzależniała, co wynika z treści jej pism z dnia 25 lipca 2007 r. i 02.10.2007 r. kierowanych do Starosty (...) w toku postępowania regulacyjnego, od odpowiedzi tego starosty co do możliwości jej zwrotu. W udzielonej odpowiedzi Starosta wskazał, że zwrot tej działki jest możliwy, zaś Komisja Majątkowa w orzeczeniu z dnia 27 listopada 2007 r. wskazała, że nie wyczerpuje ono w całości roszczeń powódki w części odnoszącej się do zwrotu nieruchomości o wartości 202.296 zł, co do których toczą się pertraktacje ugodowe (por. zał. akta Komisji Majątkowej).

Z tych przyczyn Sąd Apelacyjny nie podzielił poglądu prawnego Sądu pierwszej instancji co do wygaśnięcia roszczeń ewentualnych powódki z uwagi na niezgłoszenie ich w postępowaniu regulacyjnym i na mocy art. 386 § 1 k.p.c. apelację uwzględnił zobowiązując pozwanego do złożenia oświadczenia jak w sentencji stosownie do wymogu art. 64 k.c., wedle którego oświadczenie woli strony zobowiązanej do jego złożenia może być zastąpione orzeczeniem sądu.

O kosztach postępowania pierwszoinstancyjnego i apelacyjnego orzeczono stosownie do jego wyniku stosownie do art. 100 w zw. z art. 108 § 1 k.p.c. i § 6 pkt 5 w zw. z § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu.

SSO del. Arkadiusz Przybyło	SSA Barbara Kurzeja	SSA Janusz Kiercz
-----------------------------	---------------------	-------------------